

Назар М.М.,

*старший науковий співробітник лабораторії сучасних інформаційних технологій навчання Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України,
<http://orcid.org/0000-0002-9104-2585>*

Мещеряков Д.С.,

*молодший науковий співробітник лабораторії сучасних інформаційних технологій навчання Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України,
<http://orcid.org/0000-0001-6831-8654>*

КОГНІТИВНА КАРТА РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ В УКРАЇНІ: КЛЮЧОВІ ПОЗИЦІЇ

Антиукраїнська пропаганда, що застосовується підконтрольними кремлівській владі ЗМІ, політиками, політтехнологами, діячами культури та релігії як на території Російської Федерації, так і за її межами, зокрема – на території України, стала одним з основних інструментів для здійснення намагань ослабити та дезорієнтувати розвиток української державності. Метою антиукраїнської пропаганди є деструкція Української держави або її послаблення та інтеграція у підконтрольну російській владі сферу державних інтересів («сферу впливу»). Ця мета є однією з частин більшого плану, що здійснюється у вигляді «гібридної війни» проти Заходу та сучасного світового порядку. Виділимо ключові когнітивні позиції, що намагаються бути нав'язаними російської пропагандою цільовим аудиторіям, зокрема, за останні декілька років (2013-2018):

1) *український народ – органічна, причому «молодша», частина російської нації.* Робиться акцент на начебто постійно спільній історії та культурі обох народів, а також на «взаємовигідному» характері цієї історії. Багаточисельні факти, що вказують на різне історичне коріння обох народів, а також на перманентне історико-політичне, економічне та культурне пригноблення України з боку Росії, замовчуються чи трактуються в контексті ігнорування національних чинників зазначених процесів;

2) *сепаратизм та колабораціонізм на території України пов'язані з категоричним неприйняттям деяких етнічних та соціальних прошарків і груп населення політики центральної київської влади, а жодним чином не з діяльністю проросійські налаштованих ЗМІ, агентів впливу та російських спецслужб. Чинник російського впливу на розвиток сепаратистських та колабораціоністських настроїв замовчується, РФ позиціонується не як ініціатор конфлікту, а як «миротворець»;*

3) *державна влада в Україні – основний ворог для українського народу. При цьому з реального ворога української державності, ініціатору анексії українських територій та бойових дій – РФ – увага максимально перемикається на реальні, надумані чи зовсім вигадані помилки українського Президента, уряду та, частково, Верховної Ради («Народ зубожіє через політику української влади», а не Україна перебудовує свою економіку на військові рейки, реструктурує промисловість після втрачених потужностей на Донбасі та в Криму, орієнтується на нові ринки збуту заради збереження державності; «Крим та зона АТО втрачені Україною через недолугість політики нинішньої київської влади», а не були підступно анексовані сильним агресором; «У втратах Іловайського казану винні Головнокомандувач і міністр оборони», а не російські та проросійські бойові частини, що атакували, тощо);*

4) *корупція у вищих ешелонах влади в Україні – основний супротивник розвитку країни. Аргументи про те, що головним супротивником є країна-агресор – РФ і мова йде про виживання Української держави у військовому, політичному та економічному планах перед загрозою масштабної російської окупації, економічного колапсу та політичної дезинтеграції, за рахунок маніпуляції акцентами підміняються другорядними, максимально роздутими проблемами («Відсутність корупції – єдиний шлях України в ЄС» замість визнання того, що жодна країна ЄС не позбулася корупції, а сама корупція лише набирає в ЄС обертів [1;3] тощо);*

5) *Україну не чекає нічого доброго – економічна ситуація буде лише погіршуватися, населення буде біднішати, шлях в ЄС закриють, в НАТО Україну не візьмуть.* Політичні, економічні, іміджеві, культурні, технологічні досягнення при цьому старанно ігноруються або нівелюються, висміюються, піддаються саркастичній оцінці і т.п. Російська пропаганда намагається прищеплювати в масовій українській свідомості ідеї тотального песимізму та нігілізму щодо Української держави та центральної влади, що її уособлює;

6) *Захід від України втомився.* Досягнення українських партнерів, як держав, так і окремих осіб, по налагодженню двосторонніх стосунків з Україною та українцями – ігноруються або нівелюються. Відбуваються спроби впровадити у свідомість українців ідеї, що Заходу не потрібні ані вони, ані їх держава;

7) *силовий спосіб розв'язання політичних суперечностей в суспільстві, особливо з українською владою – прийнятний і бажаний.* Здійснюються намагання радикалізувати опозиційні рухи, партії та настрої в суспільстві, спрямувати їх по шляху відкритого насильства з подальшим наміром дестабілізувати функціонування інститутів влади в країні, призвести країну до політичного та економічного колапсу;

8) *перекриємо газ; за три дні візьмемо Київ; в ядерний попіл.* Постійне цілеспрямоване залякування та психологічний тиск, що має на меті послаблення морально-психологічного стану населення, постійний стрес, апатію, зневіру в себе та державу, розкол суспільства та примушення до припинення опору – військового, політичного, інформаційного, психологічного тощо;

9) *не за те стояв Майдан.* Маніпулювання подіями часів революції Гідності для зневіри населення в обраному шляху, власних та державних цінностях, пріоритетах, військово-політичному керівництві;

10) створення хаосу шляхом дезорієнтації та дезінформації населення з метою досягнення атмосфери постійного занепокоєння та конфліктів [2]. Типово, здійснюється за допомогою поширення через ЗМІ та соціальні мережі

фейків та «експертних» думок різних політиків та громадських діячів, ключовою особливістю яких є звинувачення центральної влади, підміна цінностей і пріоритетів, логічна несумісність та протиріччя;

11) активна інформаційна підтримка опозиційних та проросійських партій, ЗМІ, інших структур або осіб, або їх інтересів;

12) *нас там нема; це не ми; їхтамнет*. Заперечення будь якого втручання офіційних (державних) структур РФ у внутрішні справи України, попри очевидні, зафіксовані та доведені факти. Це ще одна глобальна ключова позиція російської пропаганди, яку вона застосовує по всьому світу в своїй гібридній війні, зокрема, щодо України. Мета такої пропаганди – психологічний тиск на населення конкретних країн заради провокування хаосу, зневіри та невпевненості людей у державних інститутах своїх країн, ідеологіях, соціальних інститутах, цінностях, ідеалах, світовому партнерстві та взаємодопомозі, у власних силах; уникнення відповідальності за скоєне; приховування власних втрат або невдач тощо.

Отже, усвідомлення ключових позицій когнітивної карти російської пропаганди, розробка та розповсюдження в українському суспільстві (а також за його межами) проукраїнських, «державницьких» когнітивних карт дозволить нейтралізувати дію ворожої інформаційної машини та покращити ефективність української пропаганди, в цілому – забезпечить її носіїв кращими ресурсами для здійснення суб'єктної активності, інтелектуальної діяльності, перебування у врівноваженому стані та збереже їхню суб'єктність [4;5;6].

Список використаних джерел:

1. В ЕС ухудшается ситуация с коррупцией [Електронний ресурс] // Euronews. URL: <http://ru.euronews.com/2017/01/25/has-the-eu-taken-its-eye-off-the-ball-on-corruption>

2. Герасимов В. Ценность науки в предвидении [Электронный ресурс] / ВПК. 26 февраля 2013 года. URL: <http://vpk-news.ru/print/articles/14632>

3. Еврокомиссия: коррупция в ЕС «поражает воображение» [Электронный ресурс] // BBC. URL: http://www.bbc.com/russian/business/2014/02/140203_europe_breathtaking_corruption_report

4. Максименко С.Д., Назар М.Н. Построение проукраинских ментальных карт для обеспечения информационной безопасности граждан Украины (Часть вторая) [Maksymenko S.D., Nazar M.M. ProUkrainian mental maps' development for information safety's providing of Ukrainian citizens]. Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools. Issue: 2 (14). 2016. P. 223-253.

5. Назар М.М., Мещеряков Д.С. Розвиток суб'єктної активності при дистанційній груповій роботі з постраждалими в зоні АТО. Актуальні проблеми психології: Зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2017. Том XI. Вип. 15. С. 363-372. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/709111>

6. Nazar M.M., Mescheryakov D.S. Cognitive constructs of ukrainian self-identity in the context of informational confrontation / Збірник статей за редакцією Г.О. Балла та В.Л. Зливкова. К. Педагогічна думка, 2017. С. 144-147. URL:

<http://lib.iitta.gov.ua/706177/1/%D0%A2%D0%B5%D0%BE%D1%80%D0%B5%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96%20%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%83%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97.pdf>